

ಕನ್ನಡ ರಂಗಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಷಟ್ಪದಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹೊಸ ಶೋಧ

ಡಾ. ಮಲ್ಲಯ್ಯ ಸಂಡೂರು

ಅಧ್ಯಾಪಕರು

ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ

ವಿಜಯನಗರ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರ, ಜ್ಞಾನ ಸರೋವರ,

ನಂದಿಹಳ್ಳಿ, ಸಂಡೂರು-583 119, ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿ.

mallaiah sandur@gmail.com

Article Link: <https://aksharasurya.com/2023/05/mallaiah-sandur-3/>

ಷಟ್ಪದಿ ದೇಸಿ ಛಂದೋಪ್ರಕಾರ. ಅಂಶ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಲಾಕ್ಷಣಿಕರು 'ಕರ್ಣಾಟಕ ವಿಷಯ ಜಾತಿ' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದು, ಇದರಲ್ಲಿ ಷಟ್ಪದಿಯೂ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಷಟ್ಪದಿ ಎಂದರೆ ದುಂಬಿಯೆಂದೂ ಆರು ಸಾಲುಗಳುಳ್ಳ ಪದ್ಯವೆಂದೂ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಷಟ್ಪದಿಯ ಮೊದಲ ಮೂರು ಚರಣಗಳಿಗೆ 'ಪೂವಾರ್ಧ'ವೆಂದೂ ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಚರಣಗಳಿಗೆ 'ಉತ್ತರಾರ್ಧ'ವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಪೂವಾರ್ಧದಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ಮಾತೆಗಳು, ಗಣಗಳು ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಷಟ್ಪದಿ ಪದ್ಯವು 'ಅರ್ಧಸಮ ಮಾತ್ರಾವೃತ್ತ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇ, ಎರಡನೇ, ನಾಲ್ಕನೇ ಮತ್ತು ಐದನೇ ಪಾದಗಳು ಸಮನಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮೂರು ಮತ್ತು ಆರನೇ ಪಾದಗಳು ದೊಡ್ಡವಿದ್ದು, ಸಮನಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಎರಡು ಸಾಲುಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುರು ಕಡ್ಡಾಯವಿರುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ಲಘುವಿದ್ದರೂ ಅದು ಗುರು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಧುನಿಕ ಪೂರ್ವಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ರಾಘವಾಂಕ ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಷಟ್ಪದಿಗಳನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನ ಛಂದಸ್ಸಾಗಿ ಬಳಸಿದನು. ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಶರ, ಕುಸುಮ ಭೋಗ ಭಾಮಿನಿ ಪರಿವರ್ಧಿನಿ ಮತ್ತು ವಾರ್ಧಕ ಎಂಬ ಆರು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ರಾಘವಾಂಕ ತನ್ನ 'ವೀರೇಶ ಚರಿತೆ'ಯಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾದ ಒಂದು ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನು ಬಳಸಿದನು. ಅದುವೇ ಉದ್ದಂಡ ಷಟ್ಪದಿ. ಷಟ್ಪದಿ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ 'ಕರ್ಣಾಟ ಭಾರತ ಕಥಾಮಂಜರಿ' ಕೃತಿಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಮೂಲತಃ ಅಂಶಗಣದ ಈ ಛಂದಸ್ಸು ಕ್ರಮೇಣ ಮಾತ್ರಾಛಂದಸ್ಸಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಯಿತು. ಈ ಮಾತ್ರಾಛಂದಸ್ಸು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಂಗಕವಿಗಳ

ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಬಹುತೇಕ ರಂಗಕವಿಗಳು ಆಧುನಿಕ ಪೂರ್ವದ ಅದರಲ್ಲೂ ಷಟ್ಪದಿ ದಟ್ಟವಾಗಿರುವ ನಡುಗನ್ನಡದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡವರಾಗಿದ್ದರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯವರಾಗಿದ್ದು, ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಾಗಿದ್ದರು. ಯಕ್ಷಗಾನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ ಬಳಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಮೊದಲಿಂದಲೂ ಇತ್ತು. ಅದರಲ್ಲೂ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೇ ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಯಲಾಟದ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಷಟ್ಪದಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಕಂಪನಿ ರಂಗಕವಿಗಳಿಗೆ ಕೂಡ ಇದನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಬಹಳ ಸುಲಭವಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ರಂಗಕವಿಗಳು ಬಯಲಾಟಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರು ಆಧುನಿಕ ಪೂರ್ವ ಕಾವ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕವಿಗಳಾಗಿ ಒಂದು ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇವರು ಅನೇಕ ನಟರಂತೆ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಕೇವಲ ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆಯವರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಗರುಡ ಸದಾಶಿವರಾಯ, ಕಂದಗಲ್ಲ ಹಣಮಂತರಾಯ ಮುಂತಾದ ರಂಗಕವಿಗಳು, ತಮ್ಮ ಪೌರಾಣಿಕ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಷಟ್ಪದಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬಳಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿ. ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು, ಎರಡು, ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಐದನೇ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಮಾತೃಗಳು ಎರಡೆರಡು ಗಣಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಮೂರು ಮತ್ತು ಆರನೇ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು-ನಾಲ್ಕು ಮಾತೃಯ ಮೂರು-ಮೂರು ಗಣಗಳು ಬಂದು ಮೇಲೊಂದು 'ಗುರು' ಬರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮಾತೃಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆದಿಪ್ರಾಸ ಇರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರಕರ್ನಾಟಕದ ವೃತ್ತಿರಂಗಭೂಮಿಯ ರಂಗಕವಿಗಳು ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 1. ಸಂಭಾಷಣೆ ಅಥವಾ ಮಾತುಕತೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ; 2. ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ; ಹಾಗೂ 3. ಸೌಂದರ್ಯ ವರ್ಣನೆಗೆ ಇದನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಈಗ ಗಮನಿಸಬಹುದು:

1) ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಷಟ್ಪದಿ

ಕಂದಗಲ್ಲ ಹಣಮಂತರಾಯರು ತಮ್ಮ 'ಅಕ್ಷಯಾಂಬರ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ ಹೀಗಿದೆ. ಇದು ಕೃಷ್ಣನು ದ್ರೌಪದಿಗೆ ವಚನವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿದೆ.

ನೆನಿಸಿದಾಗಲೆ ಬರುವ ಭಗಿನಿಯೆ
 ಕನಸು ಮನಸುಗಳಲಿ ನೆನೆಯಲಾ
 ಕ್ಷಣದಿ ಬರುವೆನು ವನಜನೇತ್ರಿಯೆ ತಿಳಿಯೆ ಮಾನಸದೀ
 ಧೇನುವಿನ ಧನಿಕೇಳಿ ಕರುವದು
 ಧೇನಿಸಿ ಬರುವ ತೆರದೊಳು ಬರುವೆ
 ಅನುಮಾನ ಬೇಡನ್ನು ಪವನಸತಿಯೇ ಸದುಗತಿಯೇ

ಇಲ್ಲಿ 'ಧೇನು(ಆಕಳು)ವಿನ ಧನಿಕೇಳಿ ಕರುವದು ಧೇನಿಸಿ ಬರುವ ತೆರದೊಳು' ಎನ್ನುವ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಉಪಮೆಯು ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬಹಳ ಲಲಿತವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಷಟ್ಪದಿರೂಪದ ರಂಗಗೀತೆಯು ಹಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳ ಹಾವಳಿಯು ಇಲ್ಲ. ಇರುವ ಪವನಸತಿ ವನಜನೇತ್ರಿ ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳು ಮೃದುವಾಗಿವೆ. ಸದ್ಗತಿ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದವು ಸದುಗತಿಯಾಗಿ ಬದಲಾಗಿದೆ. ಹಾಡುವುದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳು ಸರಳತೆ ಪಡೆಯುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ಈ ಪದ್ಯವನ್ನು ಗಣವಿಂಗಡಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಒಂದು, ಎರಡು, ಮೂರು, ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಐದನೇ ಸಾಲುಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಗಣವಿಂಗಡಣೆಗೆ ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆರನೇ ಸಾಲು ಮಾತ್ರ ಗಣ ವಿಂಗಡಣೆಗೆ ಆಸ್ಪದವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಮೂರನೇ ಇಪ್ಪತ್ತಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಕೊನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೂರು ಮಾತ್ರಗಳು ಬರಬೇಕಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಇಪ್ಪತ್ತಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರಗಳು (ಒಂದು ಮಾತ್ರೆ ಹೆಚ್ಚು) ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆರಂಭದ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿಪ್ರಾಸ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ; ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯ ಎಂದು ಹೊರಟು ಗಣವಿಂಗಡಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತೊಡಕುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಇದು ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯಾಗಿದೆ. ನಾಟಕದ ಹಾಡಾಗಿ ತನ್ನ ಮೈಕಟ್ಟನ್ನು ಸಡಿಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರಂಗರೂಪಿ ಭಾಮಿನಿ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು.

2) ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಷಟ್ಪದಿ

'ವರಪ್ರದಾನ'ವೆಂಬ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ಹಾಡು ರಚನೆ ಹೀಗಿದೆ:

ವಾಣಿ ವೀಣಾ ಪಾಣಿ ಕಮಲಜೆ
 ಕಾಣಿ ಪನ್ನಗ ವೇಣಿ ಶಾರದೆ
 ಜ್ಞಾನ ಕೌಸ್ತುಭಿ ಖಣಿಯೆ ಸುರಚಿರ ಕಲೆಯ ಕಲ್ಯಾಣಿ
 ವಾಣಿ ನಿಮ್ಮಯ ಕರುಣ ಕರುಣಿಸೆ
 ಜಾಣ ನೆನಪನು ಜಗದಿ ಜಡಮತಿ
 ಗಾನ ಗೈಯುವನು ತಣಿಸಿ ಸಾಮವ ಕುಣಿಸಿ ಕ್ಷೋಣಿಯನು.

ಸರಳ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವ ಈ ರಂಗಗೀತೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಹಾಡಲೆಂದೇ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. 'ವಾಣಿ ನಿಮ್ಮಯ ಕರುಣ ಕಿರಣಿಸೆ ಜಾಣ ನೆನಪನು ಜಗದಿ ಜಡಮತಿ' ಎಂ ಸಾಲು ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯದ ಮೊದಲಿಗೆ ರಚಿಸುವ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಗೀತೆಯಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ಬರೆದಿರುವ ಸರಸ್ವತಿಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಇದು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ನೆಲೆಯ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ತಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಜನರ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಹ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವರು. ರಂಗಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಗೀತೆಗೆ ಒಗ್ಗಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಷಟ್ಪದಿ ರಚಿಸಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಕಂದಗಲ್ಲರು ಮುಖ್ಯರೆನ್ನಬಹುದು.

ಕಂದಗಲ್ಲ ಹಣಮಂತರಾಯರು 'ವರಪ್ರಧಾನ' ನಾಟಕವನ್ನು 'ಶ್ರೀ ವಾಣಿವಿಲಾಸ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ'ಗೆ ಬರೆದುಕೊಡಲು ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣವೂ ಇದ್ದಂತಿದೆ. ವಾಣಿ ಎಂದರೆ ಸರಸ್ವತಿ. ಕಂಪನಿಯ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ವಾಣಿಯ ವಿಲಾಸವಿದೆ. ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ನಾಟ್ಯ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ವಾಣಿಯಿಂದ ಹೊರಟ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳು. ಸರಸ್ವತಿಯು ವಿದ್ಯಾದೇವತೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಕಲಾದೇವತೆ ಕೂಡ. ಹೀಗೆ ಕಂಪನಿ ಹೆಸರಿಗೆ ಮತ್ತು 'ವರಪ್ರಧಾನ' ನಾಟಕದ 'ವಾಣಿವೀಣಾ ಪಾಣಿ ಕಮಲಜ.....' ಎನ್ನುವ ಈ ಹಾಡಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಈ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಅಮೀರ್‌ಬಾಯಿಯ ಅಕ್ಕ ಗೋಹರ್‌ಬಾಯಿ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮನಸೂರ, ಬಸವರಾಜ ಮನಸೂರ, ನೀಲಕಂಠಬುವಾ ಗಾಡಗೋಳಿ ಮೊದಲಾದ ಗಾಯಕ ನಟರು, ಸಂಗೀತಗಾರರು ಪಾತ್ರ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದರು.

ಇದೇ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ ಬಳಸಿದ್ದನ್ನು ನೆನೆಯಬಹುದು:

ಶ್ರೀವನಿತೆಯರಸನೆ ವಿಮಲ ರಾ

ಜೀವ ಪೀಠನ ಪಿತನೆ ಜಗಕತಿ

ಪಾಪನನೆ ಸನಕಾದಿ ಸಜ್ಜನಿಕರ ದಾತಾರ

ರಾವಣಾಸುರ ಮಥನ ಶ್ರವಣ ಸು

ಧಾ ವಿನೂತನ ಕಥನ ಕಾರಣ

ಕಾವುದಾನತ ಜನವ ಗದುಗಿನ ವೀರನಾರಯಣ||

ಇದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ. ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಗೀತೆಗಳಿಗೆ ಷಟ್ಪದಿಗಳನ್ನು ಕವಿಗಳು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪರಂಪರೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ದಟ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವುದು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಂಗಕವಿಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಸುಲಭವಾಯಿತು.

3) ಸೌಂದರ್ಯ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಷಟ್ಪದಿ

ಕಂದಗಲ್ಲ ಹಣಮಂತರಾಯರು ಪಂಪ, ರನ್ನ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ ಮತ್ತು ಷಡಕ್ಷರಿ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡಿದ್ದವರು. ಇವರಲ್ಲಿ 'ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ' ಅವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರೇರಣೆ. ಅವನ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಮಾರುಹೋಗಿ ರಾಯರು ಸಹ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಂಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ತಮ್ಮ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆ ಮಾಡಿದರು. ಮಹಾಭಾರತದ ಕತೆ ಬರೆದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ಮಹಾಭಾರತದಂತಹ ಕಥಾ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಬರುವ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಾಗಲೂ, ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಷಟ್ಪದಿಯಂತಹ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಅವರು ದುಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಜನಪದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸಹ ಅವರು ತಮ್ಮ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ವೃತ್ತಿರಂಗಭೂಮಿಯ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟಸಾಹಿತ್ಯದ ಅನುಸಂಧಾನ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಷಟ್ಪದಿಯಂತಹ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಾಡುಗಳ ರಚನೆಗೆ ಉಪಕ್ರಮಿಸಿದ್ದು ಅವರ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಾಗಿದೆ. ಕಂದಗಲ್ಲರ ಪ್ರಕಟಿತ ಒಟ್ಟು ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಪೂರ್ಣ ಮತ್ತು ಹತ್ತು ಅರ್ಧ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಅಂದರೆ ಕಾವ್ಯದ ಕುಸುರಿಯು ಹಲವು ಕವಿಗಳ ಓದುವಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಮಾತು ಅವರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಜವಾಗಿದೆ. ಕಂದಗಲ್ಲರ 'ರಕ್ತರಾತ್ರಿ' ನಾಟಕದ ಒಂದು ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು:

ಸ್ಮರನ ಕಳುಹುವೆ ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಿ |

ಪರುಕಿಸಲು ಗುರುಪುತ್ರನ ಪಾತ್ರವ |
ಹರನ ಸಾಕ್ಷಿಯನಿರಿಸಿ ರಚಿಸುವೆ ದೃಶ್ಯ ಪೊಸ ತೆರದ ||
ಸರಸವೊ ರಸಿಕರಿಗೆ ದೃಶ್ಯವು |
ವಿರಸವೊ ಅರಸಿಕರಿಗೆ ದೃಶ್ಯವು |
ಅರಿಯಲದು ಗೂಜೆ ಜಗದೊಳು ರವಿಯ ಕಿರಣವನು ||

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮತ್ತು ಐದನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಮಾತೃಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನುಳಿದ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾತೃಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಆಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದರ ಅರ್ಥ ಕಂದಗಲ್ಲರ ಷಟ್ಪದಿರೂಪದ ರಂಗಗೀತೆಗಳು ಕೇವಲ ಭಂದಸ್ಸಿನ ಕಟ್ಟುಪಾಡಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ರಚನೆಗಳಾಗಿರದೆ, ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಪ್ರತಿಭಾಪೂರ್ಣ ರಚನೆಗಳಾಗಿಯೂ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವುದಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪೀಠಿಕೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುವಂತಹ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಕಂದಗಲ್ಲರ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಧಿದೇವತೆಗಳ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆಯುವ ನೆಪದಲ್ಲಿ ನಾಂದಿಪದ್ಯಗಳಾಗಿ ಷಟ್ಪದಿಗಳು ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ. ಮೇಲ್ಕಾಣಿಸಿದ ರಂಗಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಶ್ಲಾಮ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಕುಳಿತಿರುವಾಗ ಶಿವನು ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳಿವೆ. ಅಶ್ವಶ್ಲಾಮ ತನ್ನ ಚಿರಂಜೀವತ್ವದಿಂದ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಜಯಿಸಿದರೆ ಗರತಿಯರ ಕರುಳುರಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿ ಇವನ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಕಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಶಿವ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕೆ 'ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ ಮನ್ಮಥನನ್ನು ಸ್ತ್ರೀ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಳುಹಿಸುತ್ತೇನೆ. ಗುರು ಪಾತ್ರವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಒಂದು ಹೊಸ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ' ಎಂದು ಶಿವನು ಅಶ್ವಶ್ಲಾಮನಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

ಕಂದಗಲ್ಲರನ್ನು ಕವಿಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವಾಗ ಅವರ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ ರಚನೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಮಾನದಂಡವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಷಟ್ಪದಿಯಂತಹ ಭಂದಸ್ಸು ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಹಜ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಿಂದ ಹಾಡಾಗಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಅವರ ಭಾಮಿನಿಯ ಭಂದೋವಿಲಾಸವು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಬಹುವಿಧ ವರ್ಣನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ದೇಸಿಯ ಭಾಷಾ ಪ್ರಭುತ್ವದಿಂದಾಗಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ರಚನೆಗಳು ಅವರ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿವೆ. ಅವರು ಎಷ್ಟು ಸಮರ್ಥ ನಾಟಕಕಾರರೋ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕವಿಯಾಗಿಯೂ

ಸಮರ್ಥರು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಿದ ರಚನೆಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿ.

ರಂಗಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರ್ಯಾರೂ ಷಟ್ಪದಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ನೋಡುವಾಗ, ಗರುಡ ಸದಾಶಿವರಾಯರು, ಕಂದಗಲ್ಲ ಹಣಮಂತರಾಯರು ಮೊದಲಾದವರು ಮೊದಲಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಕವಿಗಳು ಗದಗದ ಅರ್ಥಾತ್ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಸೀಮೆಯವರು. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯ ಕವಿಯಾಗಿರುವುದಕ್ಕೂ, ಈ ರಂಗಕವಿಗಳು ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೂ ಒಂದು ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ರಂಗಗೀತೆಗಳು ಆಧುನಿಕ ಪೂರ್ವ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಭಂದೋರೂಪಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಹೀಗೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ(ಸು.1400) ಗದಗಿನವನು. ಚಾಮರಸನು(ಸು.1430) ಕೂಡ ಗದಗ ತಾಲೂಕಿನ ನಾರಾಯಣಪುರದವನು. ಚಾಮರಸನ 'ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ' ಕೂಡ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಭಾಗದ ರಂಗಕವಿಗಳು ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನು ರಂಗಗೀತೆಗಳಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಚಾಮರಸರು ಷಟ್ಪದಿ ಭಂದಸ್ಸನ್ನು ವರ್ಣನೆಗೆ, ಸ್ವಗತಕ್ಕೆ, ಸಂಭಾಷಣೆಗೆ ಬಳಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪಳಗಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಈ ಭಂದಸ್ಸನ್ನು ರಂಗಕವಿಗಳು ಸಹ ತಮ್ಮ ನಾಟಕದ ಪಾತ್ರಗಳ ಸ್ವಗತಕ್ಕೆ, ವರ್ಣನೆಗೆ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶದ ಎರಡು ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಭಂದಸ್ಸಿನಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿ ಅವರು ರಂಗಗೀತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಆದರೆ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಶಿವಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಷಟ್ಪದಿ ಕಡಿಮೆ.

ರಂಗಕವಿಗಳು ಯಾಕೆ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ತದ್ಭವಗಳನ್ನು ಬಳಸುವ ಅವಕಾಶವಿರುವುದು ಸಹ ಒಂದು ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತದ್ಭವಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡಿದ್ದು ನಡುಗನ್ನಡದ ಕವಿಗಳು. ಅದರಲ್ಲೂ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ. ಸಂಗೀತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಷಟ್ಪದಿ ಮತ್ತು ಸಾಂಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ ಕವಿಗಳು ಮಾಡಿದ ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸ ಅಂದರೆ ಉಚ್ಚಾರಣೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಮಯಾವಕಾಶವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಾತೆಗಳನ್ನು ಎಳೆಯುವ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದು. ಈ ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಕಂದಗಲ್ಲರ "ಸ್ಮರನ ಕಳುಹುವೆ ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಿ | ಪರುಕಿಸಲು ಗುರುಪುತ್ರನ ಪಾತ್ರವ | ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಅವಕಾಶವಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ 'ಭಕ್ತಿ' 'ಬಕುತಿ' ಯಾಗಿದೆ. 'ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು' ಎಂಬುದು 'ಪರುಕಿಸಲು' ಆಗಿದೆ. ಸದ್ಗತಿ ಸದುಗತಿ ಆಗಿದೆ. ಈ ತದ್ಭವಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಜನಗಳಿಗೆ

ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವರಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಸದ್ಗತಿ ಎಂದು ಹಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಸದುಗತಿ ಎಂದು ಹಾಡುವುದಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಕನ್ನಡದ ಷಟ್ಪದಿಕಾರರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಎಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ತದ್ಭವಗಳನ್ನು ಹಾಕುವನು. ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಜನಗಳು ತುಂಬಿದಂತಹ ಶಬ್ದಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವರಪ್ರಧಾನವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವರಗಳ ಸೇರಿಕೆಯಿಂದ ಶಬ್ದವು ಹಾಡಲು ಮತ್ತು ಉಚ್ಚರಿಸಲು ಸುಲಭೀಕರಣ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ರಂಗಗೀತಕಾರರು ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸುವಾಗಲೂ ಕೂಡ ಸರಳವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ರೂಪಗಳನ್ನೇ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಂದಗಲ್ಲರ ರಂಗಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಭಗಿನಿ, ಮನಸ್ಸು, ವನಜನೇತ್ರಿ, ಪವನಸತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಇವು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಧುರವಾದ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಹಾಡಲು ಅನುಕೂಲತೆ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಂದಗಲ್ಲರ 'ವೈವದುರಂತ ಕರ್ಣ' ನಾಟಕದ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು:

ಅರಗಳಿಗೆ ಯುಗವಾಗಿ ತೋರಿದ
ಇರುಳು ಕೋದನು ಹದನ ಕಿರಣದಿ
ಸುರಿವನೆತ್ತರ ನೋಡೆ ಮೂಡಣ ಬೆಟ್ಟಕೆಂಬಣ್ಣ

ಈ ರಂಗಗೀತೆಯು ಸರಳ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ರಂಗಕವಿಯು ಷಟ್ಪದಿಯ ಪೂರ್ವಾರ್ಧವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವನು. ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಭಾಗವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಅದರ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ವೃತ್ತಿರಂಗಭೂಮಿ ರಂಗಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಗರುಡ ಸದಾಶಿವರಾಯರೂ ಸಹ ಷಟ್ಪದಿಗಳನ್ನು ರಂಗಗೀತೆಗಳಿಗಾಗಿ ರಚಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ರಚಿಸಿದ 'ಚವತಿಚಂದ್ರ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಿಸಬಹುದು:

ಕೇಳಿರಿ ! ಪೌರವರೆ ಯನ್ನಯ |
ಸಾರುತಿಹ ಡಂಗುರದ ವಚನವ |
ಹಾಳು ಸುದ್ದಿಯ ಸಾರುತಿಹನೆಂದಂದು ನಗಬೇಡಿ |
ಬಾಳುವೆಯು ಬಂಗಾರವಾಗುವ |
ಕಾಲವದಗಿದೆ ಈಗಲೇ ಕರು |
ಣಾಳು ದೇವನ ದಯದೀ ಭಿಕ್ಷುಕಜನವೆ ತ್ವರಮಾಡಿ ||

ಈ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಮತ್ತು ಆರನೇ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು

ಮಾತ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯ ಲಕ್ಷಣ ಹೇಳುವಂತೆ ಮೊದಲ, ಮೂರು, ನಾಲ್ಕು, ಐದನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರಗಳು ಬರಬೇಕು. ಮೂರು ಮತ್ತು ಆರನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಮೇಲಾಗಿ ಒಂದು ಗುರು ಬರಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಸಹ ಗಾಯನದ ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಹಾಡಿನ ಭಂದಸ್ಸು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಂಗಗೊಂಡಿದೆ.

ಇದು ಡಂಗುರ ಹೊಡೆಯುವ ಪಾತ್ರದವನು ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಹಾಡಾಗಿದೆ. ಸಂಭಾಷಣೆಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಬರುವ ಇಂತಹ ಷಟ್ಪದಿಗೀತೆಗಳು ಒಂದರ ನಂತರ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ ನಂತರ ಕಂದಪದ್ಯ ಬಂದರೂ ಅದು ವಿರಳವಾಗಿದೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಷಟ್ಪದಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ನಂತರ ಕಂದಪದ್ಯ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಬಹುಶಃ 'ಚವತಿಚಂದ್ರ' ನಾಟಕದಲ್ಲೇ ಇರಬೇಕು. ಯಾಕೆ ರಂಗಕವಿಗಳು ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನೇ ರಂಗಗೀತೆಗಳಿಗೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ವಾರ್ಧಕ, ಪರಿವರ್ಧಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ ಭಂದಸ್ಸನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ರಂಗಗೀತೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಏಳುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ ತಾಳಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ, ಸರಾಗವಾಗಿ ಹಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಬರುವ ಭಂದಸ್ಸಾಗಿರುವುದೇ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು.

ಹೊಸಪೇಟೆಯ ರಂಗಕವಿಯಾದ ಮ. ಬ. ಸೋಮಣ್ಣನವರು ರಂಗಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಂದಸ್ಸಿನ ನಿಯಮ ಭಗ್ನವಾಗುವ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ: "ಬಹುತೇಕ ರಂಗಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಂಗಕವಿಗಳು ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಬದ್ಧವಾಗಿ ಬರೆದವರಲ್ಲ. ಒಂದು ತಿಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಅವರು ಬರೆದು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬಂದರೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರಗಳಿಗೆ, ತಾಳಗಳಿಗೆ ತಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ 'ಪರುಕಿಸಲು' ಎಂದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಬೇರೊಂದು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹುಡುಕಾಟ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ಎಂದು; ಅವರು ತಿದ್ದುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಗಳನ್ನು ದೀಪ್‌ಚಂದ್ ತಾಳಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಸಾಕು ಎಂದು ಕವಿಗಳು ಅಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದನೇ ಅಕ್ಷರಗಳೆಲ್ಲ ಹ್ರಸ್ವವಾಗಿರಬೇಕು. ಈ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷಮ ಗಣವಿದ್ದರೆ ಹಾಡುವುದಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಅವರ ತಿಳುವಳಿಕೆಗೆ ಗೋಚರವಾದಂತೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಷಟ್ಪದಿಯೆಂದರೆ ಆರು ಸಾಲು

ಇರಬೇಕು. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸ ಬರಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಾಸಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಷಟ್ಪದಿರೂಪದ ರಂಗಗೀತೆಯನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಂದ, ಷಟ್ಪದಿ ಎನ್ನುವ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಇಂತಿಷ್ಟು ಎನ್ನುವ ಮಿತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ರಂಗಕವಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಿತಿಯನ್ನು ದಾಟಿದ್ದಾರೆ. ಛಂದಸ್ಸಿನ ಬಂಧವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.” (ಮ. ಬ. ಸೋಮಣ್ಣನವರ ಸಂದರ್ಶನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತಿದು. ದಿ.18.10.2014.)

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

1. ಅಳಗಿ ಎಸ್. ಬಿ., ಕಂದಗಲ್ಲ ಹಣಮಂತರಾಯರ ನಾಟಕಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಲಿಪಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು, 1994.
2. ಆಚಾರ್ ಕೆ. ಎ.(ಸಂ), ಹಂ. ಪ. ನಾಗರಾಜಯ್ಯ (ಪ್ರಸಂ), ರಂಗಗೀತೆಗಳು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು, 1981.
3. ಕರ್ಕಿ ಡಿ. ಎಸ್., ಕನ್ನಡ ಛಂದೋವಿಕಾಸ, ಭಾರತ ಪ್ರಕಾಶನ, ಧಾರವಾಡ, 2002.
4. ಕಂದಗಲ್ಲ ಹಣಮಂತರಾಯ, ವರಪ್ರದಾನ, ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು, 1996.
5. ಕುವೆಂಪು, ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ (ಸಂ), ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಮಹಾಕವಿಯ ಕರ್ಣಾಟ ಭಾರತ ಕಥಾಮಂಜರಿ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು, 1988.
6. ಪರಮಶಿವಯ್ಯ ಜೀ. ಶಂ., ಹ. ಕ. ರಾಜೇಗೌಡ, ಪ. ಸು. ಭಟ್ಟ (ಸಂ.), ದೇ. ಜವರೇಗೌಡ (ಪ್ರ.ಸಂ.), ಶ್ರೀ ಕೆ. ವಿ. ಶಂಕರಗೌಡ ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥ ಕಬ್ಬಿನ ಹಾಲು, ಶ್ರೀ ಕುವೆಂಪು ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಟ್ರಸ್ಟ್, ಮೈಸೂರು, 1975.

7. ಬಸವರಾಜ ಜಗಜಂಪಿ, ಗರೂಡ ಸದಾಶಿವರಾಯರು ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ವೃತ್ತಿರಂಗಭೂಮಿಯ ಅಧ್ಯಯನ, ವೀರಶೈವ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ಸಂಸ್ಥಾನಮಠ, ಗದಗ, 1993.
8. ಬೆಳಗಲಿ ದು. ನಿಂ.(ನಿರೂಪಕರು), ನನ್ನ ಬಣ್ಣದ ಬದುಕು ('ನಾಟ್ಯಭೂಷಣ' ಏಣಗಿ ಬಾಳಪ್ಪನವರ ಆತ್ಮಕಥನ), ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, 1999.
9. ಮಲ್ಲಯ್ಯ ಸಂಡೂರು, ರಂಗದೊಳಗಿನ ಗೀತೆ, ಅರುಣ್ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು, 2016.
10. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮನ್ಸೂರ್, ನನ್ನ ರಸಯಾತ್ರೆ, ಅಭಿನವ, ಬೆಂಗಳೂರು.
11. ರಮಾಕಾಂತ ಜೋಶಿ, ಪ್ರಕಾಶ ಗರುಡ(ಸಂ.), ಗರುಡ ಸದಾಶಿವರಾಯರ ಸಮಗ್ರ ನಾಟಕ (ಸಂಪುಟ:1, 2), ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ, ಧಾರವಾಡ, 2011.
12. ರಮಾಕಾಂತ ಜೋಶಿ, ಸವಣೂರ ವಾಮನರಾವ ಸಮಗ್ರ ನಾಟಕ ಸಂಪುಟ, ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ, ಧಾರವಾಡ, 2011.
13. ರಂಗನಾಥ್ ಎಚ್. ಕೆ., ಕರ್ನಾಟಕ ರಂಗಭೂಮಿ, ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು, 2000.
14. ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮರಾಠೆ, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ವೃತ್ತಿರಂಗಭೂಮಿ, ಇಳಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು, 1994.
15. ರಾಮನಾಥ್ ಎಚ್. ಕೆ., ಕನ್ನಡ ರಂಗಭೂಮಿ ವಿಕಾಸ, ಅಭಿನಯ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮೈಸೂರು, 1990.